

de asıl konu fıkıh usulü olduğu halde bunda cedel konusu ön plana çıkarılmıştır. Bu eser de Abdülmecid Türkî tarafından neşredilmiştir (Paris 1978; Beyrut 1407/1987). 4. *el-İşârât*. Fıkıh usulüne dair olan bu özlü eser, Cüveynî'nin *el-Varakât*'ına Şeyh Hattâb tarafından yapılan şerhe Şeyh Hidde es-Sûsî'nin yazdığı hâşiyenin kenarında basılmıştır (Tunus 1351, 3. baskı). 5. *Tahkîkû'l-mezheb fî enne'n-nebiyye kad keteb*. Hz. Peygamber'in ümmiliğiyle ilgili olup Ebû Abdurrahman b. Akîl ez-Zâhirî tarafından neşredilmiştir (Riyad 1403/1983). Bâcî bu risâlede Hz. Peygamber'in Hudeybiye Antlaşması sırasında, karşı tarafın itirazı üzerine antlaşma metninden "resûlullah" (Allah'ın elçisi) ifadesini silip kendi adını bizzat yazdığını, bunun da nübüvvetten sonra gerçekleşmesi bakımından "daha önce" hiç yazı yazmamış olduğuna dair âyete (el-Ankebût 29/48) aykırı olmadığını ve bir mucize sayılacağını söyler. Risâlenin başına konuyla ilgili uzun bir giriş yazan nâşir, Bâcî'nin çağdaşı bazı âlimlerin leh ve aleyhteki görüşlerini kapsayan bazı risâleleri de eserin sonuna eklemiştir. 6. *Risâletü'r-râhib min İfranse ile'l-Muktedir-Billâh Şâhibi Sarağusta ve cevâbü Ebi'l-Velîd el-Bâcî 'aleyhâ*. Bir Fransız rahibin Sarağusta Hükümdarı Muktedir-Billâh'ı Hıristiyanlığa davet eden mektubu ve Bâcî'nin buna verdiği cevaptır. Bu mektupları ilk defa Dunlop İngilizce tercümeleriyle birlikte neşretmiştir ("A Christian Mission to Muslim Spain in 11th Century", *al-Andalus*, XVII, Madrid 1952, s. 259-310). Bâcî'nin büyük bir diyalektik ustalık sergilediği bu risâle daha sonra Abdülmecid Türkî (*al-Andalus*, XXXI, Madrid 1966, s. 73-153) ve M. Abdullah eş-Şerkâvî tarafından (*Risâletü'r-râhibi Fransa ile'l-müslimîn ve cevâbü'l-Kâdî Ebi'l-Velîd el-Bâcî 'aleyhâ*, Kahire 1406/1986) neşredilmiştir. Abdülmecid Türkî bu risâle ile ilgili olarak yapılan çalışmalarını değerlendirmiş ve Escorial Kütüphanesi'ndeki tek nüshası ile Dunlop'un neşrini karşılaştırarak eseri yeniden yayımlamıştır (*Kağâya şekâfiyye*, s. 11-60; risâle ile ilgili olarak ayrıca bk. a.mlf., *Théologiens et juristes de l'Espagne musulmane*, s. 233-243). 7. *Risâle fî'l-hudûd*. Fıkıh usulü kitaplarında geçen terimlere dair olup önce Cevdet Abdurrahman Hilâl tarafından (*Revista del Instituto Egipcio de Estudios Islamicos en Madrid: Mecelletü'l-Ma'he-di'l-Mısrî li'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, II, Mad-

rid 1954, s. 1-37), daha sonra da Nezih Hamâde tarafından *Kitâbü'l-Uşûl fî'l-hudûd* (Beyrut 1392/1973) adıyla yayımlanmıştır. 8. *el-Vasıyye li-veledeyh*. İki çocuğuna yaptığı bu vasiyeti de Cevdet Abdurrahman Hilâl yayımlamıştır (*Revista del Instituto...*, III, Madrid 1374/1955, s. 17-46). 9. *Füşûlû'l-aḥkâm ve beyânü mâ meḍâ 'aleyhi'l-'amel 'inde'l-fukahâ' ve'l-hükkâm* (nşr. M. Ebû'l-Ecfân, Tunus 1985). 10. *et-Ta'cîl ve't-tecrîḥ li-men ḥarrece lehül-Buḥârî fî'l-Câmi 'i's-şâḥiḥ* (nşr. Ebû Lübâbe Hüseyin, I-III, Riyad 1406/1986; bk. *el-CÂMÎ'U'S-SAHİH*).

Bâcî'nin yazma nüshaları bulunan *Sünenü's-şâlihîn* (GAL, I, 534), *Şerḥu's-Sevâdî'l-a'zam* (GAL, I, 183) ve *Muḥtaşaru Müşkili'l-âşâr* adlı eserleri de vardır. Sonuncu kitap Ebû'l-Mehâsin Yûsuf b. Mûsâ el-Hanefî (ö. 803/1400) tarafından *el-Mu'taşar mine'l-Muḥtaşar* (Haydarâbâd 1317-1318) adıyla ihtisar edilmiştir (bk. Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 293; Serkis, I, 344).

Müellifin kaynaklarda adları geçen diğer başlıca eserleri de şunlardır : *el-İmâ* (*el-Muntekâ*'nın muhtasarı), *el-İntisâr li-a'râzi'l-e'immeti'l-aḥyâr*, *et-Tebyîn 'an sebîli'l-mühtedîn*, *et-Tesdîd ilâ ma'rifeti ḥurûki't-tevhîd*, *Şerḥu'l-Müdevvene*, *el-Mühezzeb* (*el-Müdevvene*'nin muhtasarı), *Firaḳu'l-fukahâ'*, *en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ*, *Tefsîrû'l-Ḳur'ân*, *Tehzîbü'z-Zâhir li'bni'l-Enbârî*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, I, 468; İbn Bessâm eş-Senterîni, *ez-Zaḥire fî meḥâsini ehlil-Cezîre* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1399/1979, III, 94-97; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik* (nşr. Ahmed Bekir Mahmûd), Beyrut 1387/1967, II, 802-808; İbn Beşkûvâl, *eş-Sıla*, I, 200-202; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 408-409; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVIII, 535-545; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1178-1183; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1973-74, II, 64-65; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzhebe*, I, 377-385; Dâvûdî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirin*, I, 202-207; Makkarî, *Nefḥu'l-ṭib*, II, 67-77; Serkis, *Mu'cem*, I, 344; Muhammed Mahlûf, *Şeceretü'n-nürî'z-zekiyye*, Kahire 1349, I, 120-121; Brockelmann, *GAL*, I, 183, 534; *Suppl.*, I, 293, 298, 743-747; Sezgin, *GAS*, I, 130, 461; Münecid, *Mu'cem*, I, 40; IV, 58; Abdülmecid Türkî, *Théologiens et juristes de l'Espagne musulmane*, Paris 1982, s. 233-243; a.mlf., *Münâzarât fî uşûli's-Şer'ati'l-İslâmiyye beyne İbn Ḥazm ve'l-Bâcî* (trc. ve nşr. Abdüssabûr Şâhin), Beyrut 1406/1986, s. 53-83; a.mlf., *Kağâya şekâfiyye min târîhi'l-Ġarbi'l-İslâmî*, Beyrut 1409/1988, s. 11-60; D. M. Dunlop, "al-Bâdjî", *EI²* (İng.), I, 864-865.

BÂCIYÂN-I RÛM

XIII. yüzyılda Anadolu'da kadınların oluşturduğu ileri sürülen bir teşkilât.

Âşıkpaşazâde'nin gâziyân-ı Rûm, ahiyân-ı Rûm, abdalân-ı Rûm ile birlikte zikrettiği dinî cemaat ve sosyal zümrelerden biri de bâciyân-ı Rûm'dur. Bâciyân-ı Rûm'un kadınlardan meydana gelen bir teşkilât olması ve başka hiçbir kaynakta böyle bir zümreden söz edilmemesi araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu terkipteki kelimenin "bâciyân" şeklini almasının bir istinsah hatası olabileceği ileri sürülmüştür. Taeschner bunun aslının "hâciyân-ı Rûm" veya "bahşiyân-ı Rûm" olabileceğini ileri sürmüştür. Z. Velidi Togan ikinci görüşü tercih etmiştir. Bu iki ismin delâlet ettiği zümre veya teşkilâtların varlığına ihtimal vermeyen Fuad Köprülü ise bâciyân-ı Rûm ifadesini takip eden cümlelerde Hacı Bektaş-ı Velî'nin onlarla münasebetinin anlatılması ve Bektaşî an'anesinde tarikat olan kadınlara genellikle "bacı" lakabının verilmesini de göz önüne alarak Anadolu'da bâciyân-ı Rûm adında bir teşkilâtın varlığını mümkün görmektedir. Anadolu'da bazı tarikat mensupları da şeyhlerinin hanımları hakkında "ana bacı" tabirini kullanmışlardır.

Köprülü'nün böyle bir zümrenin mevcut olabileceğine dair görüşünü bir ölçüde de olsa teyit eden bir kayıt, yine kendisinin de işaret ettiği gibi Bertrand de la Broquière'in seyahatnâmesinde geçmektedir. XV. yüzyıl başında Anadolu'dan geçen seyyahın, Dulkadir Beyliği'nin silâhlı erkek ve kadınlardan oluşan bir Türkmen kuvvetine sahip olduğunu söylemesi, Türkmen kabilelerinin silâhlı cengâver kadınlara sahip olduğunu göstermektedir. Son zamanlarda yapılan bazı araştırmalar da bâciyân-ı Rûm'un varlığını kabul etmekle birlikte konuya bir açıklık getirememiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşıkpaşazâde, *Târîh*, s. 200; *Menâkıb-ı Evḥaddüddîn-i Kırmânî* (nşr. Bedüzzaman Fürzanfer), Tahran 1969, s. 56-64, 70, 184-185; Bertrand de la Broquière, *La Voyage d'outremer* (nşr. Ch. Schefer), Paris 1892, s. 82, 118; M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara 1959 — (nşr. Orhan F. Köprülü), İstanbul 1981, s. 158-160; Zeki Velidi Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1970, s. 496; Mikâil Bayram, *Bâciyân-ı Rûm*, Konya 1987; Ahmet Yaşar Ocak, *La Révolte de Baba Resul on la Formation de l'Hétérodoxie Musulmane en Anatolie au XIIIe siècle*, Ankara 1989, s. 117.

